

COMUNA CIURULEASA

- mică monografie -

Prof. NICOLAE-RUSALIN SICOE

Ciuruleasa este o comună aflată în vestul județului Alba, teritoriul său desfășurându-se în apusul depresiunii Abrud, pe culoarele văilor Ciurulesei, Buninginii și Cerniței, pe versanții și culmile Metaliferilor și munților Abrudului, ultima prelungire a munților Bihorului.

Suprafața totală este de 55,85 km².

Comuna Ciuruleasa face parte împreună cu Abrudul, Buciumul și Roșia Monatană din așa numita *Țară a Abrudului*.

Până în 1950 a fost parte componentă a comunei Abrud-Sat, în continuare având administrație proprie.

Conform unei teorii personale, numele vine de la două unelte folosite la spălarea nisipului aluvionar aurifer (*ciur* și *leasă*, adică o ramă lemnoasă pe care se așeza hurca, o țesătură din lână, care oprea grăunții de aur și cernea sterilul). Ciurulesenii munceau la alegerea aurului aluvionar și confecționarea uneltelor necesare.

Așezarea

Ciuruleasa este așezată în vestul orașului Abrud, la marginea apuseană a județului Alba. Se învecinează la vest și sud cu județul Hunedoara, prin comunele Blajeni și Buceș, la sud-est cu orașul Zlatna, la răsărit cu orașul Abrud și comuna Bucium, iar la nord cu comuna Sohodol și din nou orașul Abrud.

Se află la egală distanță (70 km) față de orașele mijlocii Alba Iulia și Deva și la 130 km de Cluj Napoca.

Relieful

Valea Cerniței, care curge de la vest la est prin mijlocul comunei, este limita dintre Munții Bihorului și Munții Metaliferi, astfel că jumătatea de sud-est a comunei este în

relieful vulcanic al Metaliferilor, iar jumătatea de nord-vest în Munții Abrudului, parte a Munților Bihorului.

Mica depresiune a Abrudului se sfârșește în partea ei vestică, în centrul comunei Ciuruleasa. Din depresiune se formează cele două culoare de vale principale, Valea Ciurulesei (spre vest) și Valea Cerniței (spre sud), cu Valea Buninginii.

Pe stânga Cerniței și în bazinul Văii Ciurulesei se desfășoară versanții și culmile Munților Abrudului, având în centru culmea și platoul Frasănelui.

Relieful din dreapta Cerniței și în bazinul Văii Buninginii este mai abrupt (Dealul Sudorii, adică al transpirației, fiind martor în acest sens), fiind încadrat spre răsărit de conurile unor vulcani stinși.

Jur-împrejurul teritoriului ciurulesan se află ca niște borne de hotar, vârfuri semețe de geneze diferite. Vârful calcaros al Brădișorului (1034,6 m) la sud, vârful Pietriceaua (1144 m) la nord-est, vârfurile vulcanice Citera (832 m) și Mărgura (1058,8 m) la est, Tiuzu (1022,1 m) la nord și cel mai înalt, vârful stâncii de calcar jurasic Vâlcan (1263,8 m) la vest.

Altitudinea minimă a comunei este de 600 m în albia Cerniței, la hotarul cu orașul Abrud, iar maxima este de 1263,8 m în extremitatea vestică, în vârful Vâlcan, acolo unde se întâlnesc hotarele celor trei comune riverane stâncilor de calcar ale acestui vârf: Ciuruleasa, Buceș și Blajeni.

Clima

Comuna Ciuruleasa are un topoclimat complex, specific munților mijlocii și joși. Au fost identificate următoarele topoclimatice: topoclimatul de depresiune, caracterizat prin frecvența și intensitatea mare a inversiunilor termice (umiditate ridicată, ceață);

topoclimatul de culoar și defileu, caracterizat prin canalizarea permanentă a aerului în lungul lor, prin umiditate și temperatură redusă; topoclimatul versanților cu expunere sudică (feții) și nordică (doștine); topoclimatul culmilor montane unde vremea este frumoasă zile în șir, în timp ce văile sunt ascunse în ceață, dar unde și zăpezile sunt mai mari iar viscocele mai puternice.

Temperatura medie multianuală este de +7,7 ° C (-4°C iarna și +22°C vara), precipitațiile anuale în jur de 700 mm (cu maxim în luna iunie) iar vânturile dominante bat din sectorul vestic și aduc precipitații.

În geografia lor limitată strict de orizontul local, sătenii spun atunci când norii vin cu ploaie de la vest că vin „de la Criș”, ignorând Oceanul Atlantic.

Hidrografia

Comuna Ciuruleasa se află în totalitate în bazinul hidrografic al râului Cernița. Acesta izvorăște de sub stânca Vâlcanului, curgând spre est până la vărsarea în Abrudel, pe teritoriul orașului Abrud.

Cei mai importanți afluenți ai Cerniței sunt pâraurile Cățâna, Găinarului, Bunginginea, Glodeanu și Mănești pe partea dreaptă și Povarna, Pârâu Mare, Căruții și Ciuruleasa pe partea stângă.

Pe tot teritoriul comunei, inclusiv pe culmi, există numeroase izvoare.

Solurile, vegetația și fauna

Solurile din comună sunt din categoria solurilor sărace (sol brun acid, podzol, andosol și regosol), fiind necesară fertilizarea lor cu substanțe organice (gunoi de grajd).

Vegetația este bogată și variată. Pădurile compacte, formate din fag și carpen în amestec cu brad și molid se găsesc în zonele mai puțin populate, în bazinele superioare ale principalelor văi. Coniferele au fost plantate în secolul trecut, iar foioasele s-au extins în mod natural.

Pe culmi se găsesc jnepeni și măceși, mai ales acolo unde terenul nu este îngrijit, sălbaticindu-se. În rest, pe culmi și versanți întâlnim pajiști și fânețe bogate.

Luncile văilor sunt destul de înguste (de la 100 până la 300 m), având o vegetație ierboasă înaltă, fiind organizate ca și fânețe. Pe firul văilor cresc plopi, sălcii și arini, iar pe râpele pâraielor se găsesc pâlcuri de pădure alcătuite din foioase (fag, carpen, tei, ulm, paltin mesteacăn, frasin, cireș sălbatic) și arbuști de talie mijlocie (soc, alun, cireșul câinelui, scoruș, porumbel, păducel, corn).

În rariștele și locurile proaspăt defrișate găsim multe feluri de fructe de pădure (afine, zmeură, frați, mure), iar în poienile și pădurile Ciurulesei abundă ciupercile comestibile (crăițe verzi, râșcovi, bureți galbeni, bureți iuți, laba ursului, pita vacii, ghebe).

De o mare importanță sunt plantele medicinale care se găsesc în flora spontană de aici (sunătoarea, coada șoricelului, păpădia, mușetelul, cicoarea, pătlagina, urzica, văscul, rostopasca, șovărvul, etc).

O floră aparte întâlnim în rezervațiile geologice Vâlcan și Brădișor. Aici se găsesc multe endemisme românești și câteva plante mediteraneene ce cresc pe versanții sudici (jugastru, liliacul sălbatic, stânjenelul sălbatic, prescurăreaua, etc).

Fauna, spre deosebire de floră, este destul de săracă. Dintre animalele sălbatice care trăiesc aici amintesc: lupul, vulpea, dihorul, nevăstuica, iepurele, mistrețul, căprioara și veverița. Reptilele sunt reprezentate de șerpi, șopârta comună și salamandra (zălămâzdra), iar fauna ihtiologică din clean, mreană și zglăvoc.

Fauna ornitologică este bogată fiind compusă din: uliu, ciocănitoare, rândunică, pițigoii, gaiță, cioară, coțofană (țarcă), corb, bufniță, sticlete, vrăbiuță, graur și multe altele.

Populația și așezările

Numărul locuitorilor a scăzut considerabil în ultimul secol (2464 în 1930 – 1364 în 2002, conform ultimului

recensământ). După 1990 sporul natural înregistrează o reducere drastică, devenind negativ după anul 2000.

Comuna are împărțit teritoriul în 9 sate, după cum urmează:

- Ciuruleasa – 551 locuitori (centru de comună);
- Bidigești – 44 locuitori ;
- Bodrești – 31 locuitori;
- Boglești – 117 locuitori;
- Buninginea – 140 locuitori;
- Ghedulești – 79 locuitori;
- Mățișești – 150 locuitori;
- Morărești – 160 locuitori;
- Vâlcan – 92 locuitori.

Se observă concentrarea populației în satul de centru, Ciuruleasa, care are 40,4% din locuitorii comunei.

Densitatea populației este mult sub media pe țară (44,1 loc./km² în 1930, 24,4 loc./km² în 2002).

Se mai remarcă o anomalie în ceea ce privește structura pe sexe. Deși doar în satul Ciuruleasa există aproape 100 de văduve, populația masculină este superioară celei feminine (684 bărbați și 680 femei în 2002). În satul aflat la cea mai mare altitudine, Vâlcan, 56,5% din populație este de sex masculine.

În ceea ce privește structura etnică, 100% sunt români declarați. Există o singură familie de țigani, formată din 5 persoane. Există, zic eu, pentru că domnul Ștefan, capul familiei respective nu vrea nici în ruptul capului să nu fie urmaș de daci și de romani.

Pe confesiuni religioase structura este următoarea: 92,51% credincioși ortodoksi, 4,69% penticostali, 2,63% bapțiști și 0,14% (adică două persoane) adventiști.

Marea majoritate a populației active muncește în gospodăria proprie (creșterea animalelor și agricultură), silvicultură și exploatarea lemnului, iar un număr mai mic în construcții, transport, comerț, sănătate, meșteșugărie și învățământ.

Satele cele mai vechi sunt Ciuruleasa și Buninginea (sate de vale) din acestea populația roind pe culmi și versanți în căutare de noi terenuri pentru agricultură și

păstorit, defrișând de cele mai multe ori pădurea. Ca dovadă sunt unele crânguri, cătune și chiar sate unde aproape toți locuitorii au aceleași nume de familie (*Bidiga*-Bidigești, *Boglea*-Boglești, *Bodrea*-Bodrești, *Morar*-Morărești, *Borza*-Borzești, *Jurca*-Jurcuiești, *Cioara*-Ciorăști, *Mateș*-Mățișești, *Sturza*-Sturzești).

Teritoriul comunei este locuit peste tot, chiar dacă multe gospodării sunt întemeiate pe versanți înclinați.

În ultimii 20 de ani se observă o părăsire a crângurilor de pe culmi și versanți în favoarea luncilor din depresiune și culoarele de vale. Gospodăriile de aici s-au îndesit foarte mult, satul Ciuruleasa devenind, în câteva locuri, chiar un sat adunat. Satele din culoarele de vale sunt de tip răsfirat (Ciuruleasa, Mățișești, o parte din Buninginea), iar restul au structură risipită.

După clasificarea celui mai mare geograf roman, profesor universitar doctor Simion Mehedinți din 1932, satele ciurulesene sunt sate de păstori și de lemnari.

Casele locuitorilor sunt mari și moderne făcute din cărămidă. Case de lemn cu arhitectură tradițională se mai găsesc foarte puține doar pe culmi și versanți.

Agricultura și păstoritul

Din cei 5585 ha ai comunei, 1331ha sunt ocupate de suprafețe agricole (110ha arabil, 455ha pășuni naturale și 766ha fânețe naturale).

Agricultura nu este practică decât pe suprafețe mici, solurile fiind sărace. Fără fertilizarea cu gunoi de grajd nici nu poate fi conceput ogorul în Ciuruleasa.

Suprafața arabilă este direct proporțională cu numărul de vite din gospodărie. Suprafața arabilă este de numai 0.08 ha pe locuitor. Toate aceste suprafețe sunt arate în aprilie-mai cu ajutorul plugului de fier tras de boi, precum în epoca fierului din comuna primitivă. 90% din suprafața arată este cultivată cu böbe (cartofi), 5% cu sfeclă furajeră, iar restul de 5% care au mai rămas, sunt cultivate cu porumb (cucuruz), orz, ovăz, lucernă, fasole (numită local mazăre), ceapă, usturoi, morcovi, pătrunjel, țelină,

sfecla roșie, varză, salată și căpșuni.

Ciurulesenii sunt buni crescători de animale în special bovine. Ierbivorele sunt păscute în ocoale îngrădite în sezonul cald, iar iarna sunt hrănite cu fân, otavă, sfeclă furajeră și bucate în grajd.

În Ciuruleasa sunt aproximativ 1200 de bovine, 300 ovine, 500 porcine, 50 cabaline, 5000 de păsări de curte și 300 familii de albine. Spun aproximativ pentru că aceste cifre sunt estimate de mine, țărani refuzând în continuare declararea animalelor din gospodărie.

Satele cele mai izolate sunt și cele mai bogate în vite (Bodrești - 2,64 de bovine/locuitor; Bidigești - 1,56 bovine la un locuitor).

Carnea și laptele sunt produse excedentare în Ciuruleasa. Vitele se vând în târguri, iar laptele se consumă de membrii familiei, se vinde în piața Abrudului foarte puțin, o mare cantitate devenind hrană pentru porci.

Resursele naturale și activitățile industriale

Cea mai importantă resursă care se exploatează și se prelucrează sumar în comună este lemnul pădurilor. Cel mai folosit este lemnul de esență rășinoasă, de brad și molid. În comună există 4 gateri de capacitate mică cu câte 3-4 angajați. Lemnul se prelucrează și în două ateliere de tâmplărie alături de prefabricate industriale.

O altă resursă naturală este calcarul din grohotișul de la poalele Vâlcanului. Acesta este folosit în satele Vâlcan, Bodrești și Bidigești la fabricarea varului. Nu putem vorbi despre o industrie în acest caz. Calcarul se pregătește într-un cuptor rudimentar, numit vărarnița, arzându-se apoi cu lemne. Această îndeletnicire mai este practică în prezent de 10 familii.

Prin centrul comunei de la est la vest, trece DN74 care este asfaltat și bine întreținut. Și drumul comunal dintre centrul comunei (DN74) și satul Bodrești este asfaltat, de bună calitate.

Mai sunt două drumuri comunale pietruite spre Boglești și Ghedulești și drumuri de legătură între sate pe care se poate circula doar cu carul sau autoturismul de teren.

Comunicațiile

Telefonia și televiziunea nu mai sunt o problemă odată cu apariția telefoniei mobile și a transmisiilor televizate prin satelit.

Se poate folosi și Internet-ul.

Serviciile

Acest sector economic lipsește cu desăvârșire la Ciuruleasa, fiecare sătean făcându-și personal sau ajutat de un prieten ori vecin toate treburile. Nu există nici dotări social-edilitare.

În centrul comunei este o rețea de apă potabilă, de care beneficiază în prezent 25 de familii și instituțiile publice. Apă în rețea proprie, care vine prin cădere liberă, au în curte 95% dintre gospodăriile comunei, 75% având apă curentă în casă, la bucătărie și baie, încălzirea acesteia făcându-se cu lemne.

Comerțul

Activități comerciale desfășoară în comună o unitate FEDERALCOOP și 6 firme private. Acestea au câte un mic magazin cu „de toate”, la nevoie devenind chiar crâșme.

Comuna Ciuruleasa este cunoscută în zonă ca o localitate cu mulți comercianți încă din secolul XVIII. Este vorba despre comerțul ilegal cu aur (familia „BRUTOFIN”-„brut sau fin?”; este vorba de aur- dovedind acest lucru) și despre așa-numiții „teujeri” (comercianți de vite).

Și în momentul de față în Ciuruleasa mai sunt 9-10 „teujeri”, pe lângă aceștia mai sunt comercianți de mărfuri lemnoase și „bucate” (cereale). Se face un fel de troc ducând scânduri și lemne de foc în câmpia mănoasă a Banatului și aducând de acolo porci și cereale.

Sănătatea

În centrul comunei se află un mic dispensar medical, unde activează un medic generalist și o asistentă.

Mulți locuitori sunt înscriși la medici de familie din orașul Abrud.

Învățământul

În satul de centru Ciuruleasa există o școală cu clasele I-VIII cu 77 de elevi și o grădiniță cu program normal cu 17 copii. La Buninginea funcționează o școală cu clasele I-IV (18 copii) și o grădiniță cu 15 copii.

Tradițional, liceul se face la Abrud, iar facultatea la Cluj Napoca. Ce-i drept ultimele generații au studiat și la Alba Iulia.

Cultura

Cultura, civilizația populară și folclorul sunt în agonie la Ciuruleasa. Majoritatea locuitorilor au lucrat în industria minieră și mai puțin în activitățile legate de pământ, pierzându-și tradițiile și modernizându-se forțat.

Aproape că numai există case din lemn, de cum cele arhaice tradiționale!

Până acum câțiva ani mai erau încă meșteri care făceau roți din lemn (rotari) ori alte unelte (greble, furci) sau mobilier simplu (lavițe, scaune, „podișoare”, adică un fel de șifoniere).

Ciuruleasa era renumită în secolul trecut și pentru tarafurile de aici, cele mai cunoscute fiind cele „a lui Mihai” și „a lui Bătiluț”. Aceste tarafuri erau compuse (de regulă) din cinci instrumentiști (clarinet, taragot, saxofon, acordeon și dubă). Nu era joc, nuntă ori clacă fără muzică.

Mai există doar tradițiile religioase legate de sărbătorile de iarnă. În special de Crăciun. În ajun, copiii mici merg cu „pițara” (un fel de sorcovă), vestind nașterea lui Iisus Hristos, iar în noaptea de ajun se umblă pe la casele sătenilor cu „colinda” și cu „craii” (o piesă de teatru care are ca subiect nașterea lui Iisus).

Religia

În comună există trei biserici ortodoxe și una penticostală.

Cea mai veche este biserica din satul Buninginea cu hramul „Sfântul Nicolae”, construită pe locul unei mănăstiri dărâmată de generalul Bukow în 1761. Aici, la această mănăstire din satul Pocivaliște (vechiul nume al satului Buninginea) s-a refugiat Sfântul Sofronie de la Cioara.

Biserica ortodoxă cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Ciuruleasa a fost construită în secolul XVIII. Este o biserică mică din zid gros, cu ușa de intrare scundă (1,55/0,85 cm) pentru a împiedica intrarea în sfântul lăcaș călare (boală tătarească preluată mai târziu de habsburgi).

În ultimii ani ai secolului trecut comunitatea rurală a satului Vâlcănaș a construit o biserică ortodoxă din lemn cu hramul „Sfântul Ioan”.

Comunitatea neoprotestanților penticostali a construit și aceasta o casă de rugăciune numită „Philadelphia” pe Valea Ciurulesei.

Bapțiștii merg la adunare în orașul Abrud.

Turismul

În comuna Ciuruleasa există mult potențial turistic natural și antropoc.

Întregul relief și peisaj este deosebit, rivalizând cu cel elvețian. Abrupturile Vâlcanului și Brădișorului atrag turiștii care practică drumeția, alpinismul ori zborul cu parapanta.

Flora spontană plină de flori înmiresmate și plante medicinale îmbie la drumeție, iar fânul proaspăt cosit la odihnă.

Meșteșugul fabricării varului, reprezintă și acesta un important potențial turistic precum și miraculoasa instalație („căldarea”) de făcut vinars.

Sigur mulți turiști ar fi foarte încântați să participe la sărbătorile de iarnă (Crăciun, Anul Nou, Apăbotează) și de primăvară (Paști, Ispas, Rusalii).

Locuitorii din Ciuruleasa sunt renumiți pentru ospitalitatea lor. Cel care le trece pragul este omenit (servit, cinstit) imediat cu un pământ de vinars și cu ceva de-ale gurii.

Sunt multe rețete tradiționale care se fac numai aici, de la cele mai simple până la cele mai pretențioase (atât ca ingrediente cât și ca realizare). Amintesc aici:

- Mursă (apă cu oțet de mere și miere);
- Balmoș (mălai fiert în smântână);
- Scoverzi (clătite) cu caș și mărar;
- Plăcinte cu caș coapte pe lespede de piatră și unse cu groșior (smântână);
- Lipiu (aluat de pâine cu ulei și zahăr) pentru zilele de post;
- Zamă de ciuperci (un fel de ciulama cu crăițe verzi, fierte în zer și îngroșate cu „grotișor”, condimentate cu frunze de pătrunjel);
- Lașcă (supă de găină grasă cu tăiței făcuți în casă).

* * *

Viitorul în acest domeniu depinde foarte mult de promovarea în zonă a turismului rural.

Locuri frumoase există, gospodăriile locuitorilor sunt destul de mari, cât să permită sejurul unei familii ori două de turiști, trebuie doar modernizată infrastructura, trebuie convingși sătenii de avantajele practicării turismului rural, trebuie organizată rețeaua acestor pensiuni și trebuie promovată capacitatea turistică a zonei.

* * *

Și nu uitați!!!

Accesați www.ciuruleasa.ro